

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมอันรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของงานที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป็นการเปิดโอกาสให้สาธารณะชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อีกทั้งเป็นวิธีการนำเสนอข้อมูลเพื่อสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีความคิดเห็นอย่างไรกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยนำเสนอในรูปแบบมูลค่าเพื่อสามารถนำไปใช้กับข้อมูลเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ที่จะประเมินมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเป็นตัวเงิน (Monetary value) และวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษา พื้นที่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยได้ทำการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนครัวเรือนในพื้นที่วิจัย และได้สัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวงและผู้นำสำคัญในชุมชนเพื่อเป็นตัวแทนของทั้งชุมชนในการประเมินมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ผลการศึกษาในส่วนของการประเมินมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเป็นตัวเงิน (Monetary value) นั้นทำการสอบถามจากตัวแทนครัวเรือนที่มีสถานะเป็นหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 343 ราย โดยทำการประเมินผ่านเทคนิคการสมมติเหตุการณ์ให้ประมาณค่า (Contingent Valuation Method, CVM) ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติเป็นสินค้าที่ไม่ผ่านตลาด ทำให้มูลค่าสิ่งแวดล้อมไม่สามารถวัดได้โดยอาศัยกลไกราคาตลาดได้ แต่วิธี CVM สามารถนำมาประยุกต์ใช้หามูลค่าสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสินค้าที่ไม่ผ่านตลาดได้ โดยวิธีการของ CVM คือการให้ประชาชนเปิดเผยถึงความชอบหรือความเต็มใจยอมรับการชดเชย (Willingness to Accept, WTA) ให้ใกล้เคียงกับมูลค่าตลาดให้มากที่สุดจากสถานการณ์สมมติเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการสูญเสียคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธี Iterative bidding method ในการตั้งคำถามออกแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความเต็มใจยอมรับการชดเชย โดยกำหนดค่าเริ่มต้นความเต็มใจยอมรับการชดเชยให้ตัวอย่าง จากนั้นทำการต่อราคาโดยลดค่าลงเป็นระดับจนถึงค่าต่ำที่สุดของตัวอย่าง จากนั้นนำค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยเฉลี่ยคูณกับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในพื้นที่วิจัย จะได้ค่าประมาณความ

เต็มใจยอมรับการชดเชยของพื้นที่วิจัย (มูลค่าความเสียหายของสิ่งแวดล้อม) ซึ่งมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยที่ทำการศึกษาคือเป็นมูลค่ารวมตลอดอายุโครงการ 10 ปี จากนั้นจึงนำไปเปรียบเทียบกับค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยเฉลี่ยที่ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชน จำนวน 40 ราย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชย ซึ่งในที่สุดก็จะทราบถึงมูลค่าความเสียหายของสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยทำการศึกษาอยู่

สำหรับผลการศึกษาของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวนั้นจะเป็นการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยใช้การวิเคราะห์สมการเชิงเส้นด้วยวิธี Ordinary Least Square (OLS) และ Maximum Likelihood Estimated (MLE) ด้วยโปรแกรม Limdep Version 7.0 ซึ่งเป็นโปรแกรมสำเร็จรูปที่นำมาใช้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐมิติ

5.1 บทสรุป

5.1.1 สรุปข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างการวิจัยประกอบไปด้วยข้อมูลของตัวอย่างการวิจัยทั้งที่เป็นตัวแทนครัวเรือน ตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม การศึกษาครั้งนี้ในส่วนของตัวแทนครัวเรือนได้เลือกทำการสัมภาษณ์บุคคลที่มีลักษณะเป็นหัวหน้าครัวเรือน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจึงเป็นเพศชายทั้งหมด โดยส่วนมากมีสถานภาพสมรส และมีอายุอยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีรายได้อยู่ระหว่าง 20,001 – 30,000 บาทต่อคนต่อปี และ 40,001 – 60,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ครัวเรือนส่วนมากมีหนี้สิน ไม่มีเงินออม โดยภาวะหนี้สินเกิดจากการลงทุนประกอบอาชีพเกษตรกร ครัวเรือนตั้งอยู่ห่างจากสถานที่ท่องเที่ยวเฉลี่ยประมาณ 8.55 กิโลเมตร มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนประมาณ 4 – 6 คนต่อครัวเรือน โดยสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มแม่บ้าน ด้านการรับรู้ข่าวสารและความตระหนักเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว ตัวแทนครัวเรือนทั้งหมดเคยได้ยินข่าวสารเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว โดยส่วนใหญ่รับทราบข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ และผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดให้ความสำคัญในระดับมากในประเด็นที่เกี่ยวกับการมีจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชน การร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังมิให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและการบำบัดฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

สำหรับข้อมูลของตัวอย่างการวิจัยที่เป็นตัวแทนของคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีสถานภาพสมรส และมีอายุอยู่ระหว่าง 31 – 40 ปี ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี อายุการทำงานในตำแหน่งปัจจุบันเฉลี่ยประมาณ 6.98 ปี ส่วนระยะห่างระหว่างสถานที่ท่องเที่ยวกับที่ตั้งครัวเรือนของตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนเฉลี่ยประมาณ 7.53 กิโลเมตร

5.1.2 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การสรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัยอันได้แก่ สรุปผลการวิเคราะห์หามูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเป็นตัวเงิน (Monetary value) และสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเป็นตัวเงิน พบว่ามูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยรวมของตัวแทนครัวเรือนตัวอย่างการวิจัยในชุมชนทั้งจากการสัมภาษณ์และการประมาณจากสมการรีเกรสชันมีค่าเท่ากับ 419.5 ล้านบาท และ 289.1 ล้านบาท ตามลำดับ โดยมีพิสัยของมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยระหว่าง 120,000 บาท และ 20 ล้านบาท มูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยเฉลี่ยจากการประมาณการต่อครัวเรือนประมาณ 842,731 บาท เมื่อเปรียบเทียบมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยรวมจากการสัมภาษณ์และจากการประมาณการ พบว่ามูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยรวมจากการสัมภาษณ์สูงกว่ามูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยจากการประมาณการ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะการศึกษามูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยในครั้งนี้ อาจเกิดอคติขึ้นในขณะที่ทำการศึกษา ได้แก่ Strategic bias, Payment vehicle bias และอคติที่เกิดจาก Embedding bias อคติที่มีผลทำให้ผลการศึกษาไม่สมบูรณ์มากที่สุด คือ Payment vehicle bias เนื่องจากว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์อาจมีความอ่อนไหวต่อรูปแบบของการจ่ายซึ่งเกี่ยวกับความพอใจของผู้ตอบ ซึ่งถ้าคาดหวังในที่สุดแล้วจะได้รับการชดเชยเป็นตัวเงินต่อครัวเรือนโดยตรง อาจประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยสูงเนื่องจากต้องการเงิน เมื่อทำการประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยของทั้งชุมชนมีค่าเท่ากับ 2,005.7 ล้านบาท ส่วนมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยเฉลี่ยของตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนมีค่าเท่ากับ 647.5 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยรวมของตัวแทนครัวเรือนที่ได้จากการสัมภาษณ์ (419.5 ล้านบาท) จะเห็นว่ามูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยที่คณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำ

สำคัญในชุมชนประเพณีมีค่าสูงกว่ามูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยที่ตัวแทนครัวเรือนประเพณี ทั้งนี้เนื่องจากการประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยของตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนเป็นการประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยแทนประชาชนทั้งหมดในชุมชน ซึ่งมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยที่ประเมินได้จะครอบคลุมไปถึงทรัพย์สินสมบัติสาธารณะทั้งหมดในชุมชน ในขณะที่ตัวแทนครัวเรือนจะประเมินเฉพาะมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยของครัวเรือนตนเองเท่านั้น เมื่อสอบถามถึงความต้องการด้านสาธารณูปโภคเพื่อเป็นการชดเชยเมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเนื่องจากการท่องเที่ยว โดยครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 60.1 ต้องการให้มีการปรับปรุงถนนในหมู่บ้าน ในขณะที่ตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนร้อยละ 77.5 ต้องการให้มีการปรับปรุงระบบประปาในหมู่บ้าน ส่วนเงื่อนไขอื่นที่ต้องการให้ดำเนินการเพื่อชุมชน พบว่าตัวแทนครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 40.2 ต้องการให้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพ ส่วนตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องกับตัวแทนครัวเรือนว่าควรจัดตั้งกองทุนส่งเสริมอาชีพและควรมีการจัดสร้างสถานที่จำหน่ายสินค้าที่ชาวบ้านผลิต โดยคิดเป็นร้อยละ 30 เท่ากัน

จากการสอบถามถึงรูปแบบการจัดการด้านสาธารณูปโภคและเงื่อนไขอื่น พบว่าตัวแทนครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 49.6 ต้องการให้มีการลงทุนครั้งแรกโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการโดยชุมชน และหน่วยงานที่รับผิดชอบจ่ายค่าจัดการตลอดอายุโครงการ แต่ตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำสำคัญในชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 47.5 กลับเห็นว่าควรจะมีการลงทุนโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ จัดการร่วมกันระหว่างผู้รับผิดชอบและชุมชน โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบจ่ายค่าจัดการตลอดอายุโครงการ การที่ต้องการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับชุมชนเนื่องจากเหตุผลที่ว่าหากปล่อยให้ชุมชนดูแลจัดการกันเอง อาจไม่มีประสิทธิภาพและไม่ประสบความสำเร็จเพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้

สำหรับผลการวิเคราะห์ด้วยวิธี Maximum Likelihood Estimates (MLE) พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษา พื้นที่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมี 3 ปัจจัย ได้แก่ รายได้ต่อปีของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่รับความเชื่อมั่น ณ $\alpha = 0.01$ และจำนวนปีที่ได้รับการศึกษา ที่รับความเชื่อมั่น ณ $\alpha = 0.05$ โดยแนวโน้มการประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยของแต่ละปัจจัย สรุปได้

ว่าครัวเรือนที่มีรายได้มากมีโอกาสประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากมีโอกาสประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยสูงกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกน้อย และผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยสูงกว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีการศึกษาต่ำกว่า

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาการประเมินมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษา พื้นที่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย คิดเป็นมูลค่าเท่ากับ 2,005.7 ล้านบาท (ตลอดอายุโครงการ 10 ปี) หรือ 200.5 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเมื่อพิจารณาหามูลค่าเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีจะมีค่าเท่ากับ 84,273.1 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปีที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับ 76,161.8 บาท จะเห็นได้ว่าการเรียกร้องชดเชยค่าเสียหายของครัวเรือนจะสูงกว่ารายได้ของครัวเรือนประมาณ 10.7 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือว่ามูลค่าการชดเชยดังกล่าวอยู่ในระดับที่สมเหตุสมผล ทั้งนี้เนื่องจากการเรียกร้องมูลค่าชดเชยของผู้ได้รับผลกระทบต้องไม่ต่ำกว่ารายได้หรือประโยชน์ที่ผู้ได้รับผลกระทบได้รับ

สำหรับผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว พบว่ามี 3 ปัจจัยที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ รายได้ต่อปีของครัวเรือน (TOTALINC) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (ED) และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (HHSIZE) ที่ระดับความเชื่อมั่น ณ $\alpha = 0.01, 0.05$ และ 0.01 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยรายได้ต่อปีของครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชย หมายความว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่อปีมากจะมีมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ทั้งนี้เนื่องจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่อปีสูงแสดงถึงความสามารถในการประกอบอาชีพ หรือมีค่าเสียโอกาสสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อย เมื่อครัวเรือนต้องประสบกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มลดลงเนื่องจากการท่องเที่ยว ทำให้ครัวเรือนอาจสูญเสียโอกาสในการประกอบอาชีพ หรือสูญเสียรายได้ไป ครัวเรือนที่มีรายได้มากจึงทำการประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยสูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ส่วนจำนวนปีที่ได้รับศึกษานั้นมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชย หมายความว่าเมื่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้รับการศึกษามากขึ้น เขาจะมีความรู้ ความเข้าใจ

เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับครัวเรือนของตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสนใจและห่วงใยในปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังนั้นทำให้การ ประเมินมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มลดลงจึงมีมากขึ้น สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับมูลค่าความ เต็มใจยอมรับการชดเชย หมายความว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะประเมิน มูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยมากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากการที่ครัวเรือนจะต้องประสบกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มลดลงทำให้ครัวเรือนมี ระดับคุณภาพชีวิตลดลงเนื่องจากเกิดค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายเพื่อรักษาสุขภาพ โดย ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากย่อมมีค่าใช้จ่ายมากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกใน ครัวเรือนน้อย ดังนั้น ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจึงทำการประเมินมูลค่าความเต็ม ใจยอมรับการชดเชยมากกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปของการศึกษาสามารถนำมาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและทางเทคนิค ในการศึกษาได้ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) จากการศึกษาข้อมูลทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน ตัวอย่างการวิจัย ทำให้ทราบว่ารายได้เฉลี่ยต่อปีของตัวแทนครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำ และเมื่อมอง ถึงรายได้รวมต่อปีเฉลี่ยของครัวเรือนพบว่าอยู่ในระดับต่ำเช่นกัน เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่ในพื้นที่วิจัยมีอาชีพเป็นเกษตรกร และมีระดับการศึกษาสูงสุดชั้นประถมศึกษาเท่านั้น ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบการศึกษา และทัศนคติเกี่ยวกับความสำคัญ ของการศึกษาให้กับประชาชนในพื้นที่วิจัยมากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันจากการติดตามข้อมูลข่าวสารของ รัฐ พบว่ากำลังมีการผลักดันให้มีการกระจายอำนาจในการศึกษา และให้องค์กรท้องถิ่นมี บทบาทในเรื่องนี้มากขึ้น

(2) จากการศึกษาการรับรู้ข่าวเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว พบว่าตัวอย่างการวิจัยส่วนใหญ่รับทราบข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ โดยมีการรับรู้ข่าวสารผ่าน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบน้อยมาก ดังนั้นควรมีการปรับปรุงระบบการให้ข้อมูลข่าวสาร เรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว และจากผลการศึกษาถึงความต้องการด้าน สาธารณูปโภคและเงื่อนไขอื่น เพื่อเป็นการชดเชยเมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อม โทรมลงจากการท่องเที่ยว พบว่าสิ่งที่ตัวอย่างการวิจัยส่วนใหญ่ต้องการไม่ได้เกี่ยวข้องกับการ

ปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดีขึ้น แสดงว่าตัวอย่างการวิจัยส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่ทำการศึกษายังขาดความตระหนักในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นควรมีการให้ความรู้ ความเข้าใจในปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้าง ความตระหนักและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

(3) จากผลการศึกษาการประเมินมูลค่าเชิงเศรษฐกิจของผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเป็นตัวเงิน (Monetary value) พบว่ามูลค่าการชดเชยเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีมีค่าเท่ากับ 84,273.1 บาท ซึ่งสูงกว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี (76,161.8 บาท) ประมาณร้อยละ 10.7 จะเห็นได้ว่าการเรียกร้องมูลค่าการชดเชยของผู้ได้รับผลกระทบนั้นไม่ต่ำกว่ารายได้ หรือประโยชน์ที่ผู้ได้รับผลกระทบ ได้รับจากการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ดังนั้นในการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างยุติธรรม ควรคำนึงถึงรายได้ หรือประโยชน์ที่ผู้ได้รับผลกระทบ ได้รับจากการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเป็นเกณฑ์

(4) ควรใช้ระบบมัดจำ – คืนเงิน (Deposit refund system) ซึ่งเป็นกลไกทางเศรษฐศาสตร์ในการลดปริมาณขยะในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ผู้ขายอาหารเก็บค่านัดจำจากผู้บริโภคแล้วคืนให้เมื่อผู้บริโภคนำภาชนะไปคืน ให้องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีอำนาจจัดการในพื้นที่ที่ทำการศึกษายังค้ำร้านอาหารในพื้นที่ท่องเที่ยวใช้ระบบมัดจำกับลูกค้า และหากมีขยะภาชนะตกค้าง ชุมชนสามารถรับมัดจำคืนแทนผู้บริโภคได้

(5) ควรมีการขึ้นทะเบียนบริษัทท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่เข้ามาให้บริการการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในการตรวจสอบบริษัทท่องเที่ยวที่ทำการท่องเที่ยวในพื้นที่ พิจารณาดังกองทุนประกันร่วมกัน เพื่อออกค่าใช้จ่ายในกรณีที่นักท่องเที่ยวทำ ความเสียหายให้แก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม หรือแก้ไขปัญหาที่นักท่องเที่ยวก่อขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงเทคนิค

(1) การศึกษาการประเมินค่าโดยใช้เทคนิค CVM ผู้ศึกษาควรให้ความระมัดระวังตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบสอบถามโดยเฉพาะในส่วนของสถานการณ์สมมติควรมีความชัดเจนทั้งในส่วนของวัตถุประสงค์ ขอบเขต และผลของการท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ทั้งนี้หากผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความเข้าใจไม่ตรงกับที่ผู้ศึกษาต้องการแล้วจะทำให้มูลค่าที่ได้สูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง อีกทั้งในการอธิบายเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจถึงสถานการณ์สมมตินั้นควรใช้สื่ออธิบายประกอบการวิจัย ซึ่งในครั้งนี้นำศึกษาใช้วิธีการสนทนาในการอธิบายและเห็นว่าหากผู้ศึกษาที่สนใจวิธีการ CVM นี้ ควรเลือกใช้สื่อที่มี

ประสิทธิภาพ เช่น แผนภาพ วีดีโอ ประกอบการอธิบาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติในประเด็นที่ตรงกันมากยิ่งขึ้น

(2) ควรมีการทดสอบและปรับปรุงแบบสอบถามหลาย ๆ ครั้ง ก่อนที่จะมีการเก็บข้อมูลจริงเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล

(3) ควรกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในการสำรวจข้อมูล เพราะผลการศึกษาก็ได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูล ดังนั้นผู้ศึกษาควรวางแผนล่วงหน้าในการเก็บข้อมูล

(4) ควรให้ความสำคัญในขั้นตอนของการอธิบายผล เนื่องจากการศึกษาค้นคว้านี้สำรวจตัวอย่างเพียงพื้นที่เดียว จึงไม่สามารถสรุปเป็นภาพรวมของทั้งประเทศได้ เนื่องจากแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และการรับรู้ ทั้งนี้หากผู้สนใจที่จะทำการศึกษาให้ครอบคลุมในระดับประเทศควรดำเนินการสำรวจประชากรตัวอย่างให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งจะสามารถอธิบายปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อมูลค่าความเต็มใจยอมรับการชดเชยได้ครบถ้วนและดียิ่งขึ้น

(5) ควรให้ความสำคัญระวังในการนำผลการศึกษาค้นคว้านี้ไปใช้ เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอในการนำไปใช้ได้ในเชิงนโยบาย โดยปกติแล้วถ้าเป็นวิธีการ Contingent Valuation Method จะต้องมีจำนวนตัวอย่างประมาณ 600 ตัวอย่างขึ้นไป และใช้ระยะเวลาตั้งแต่ 6 - 12 เดือนขึ้นไป จึงจำเป็นต้องใช้งบประมาณและระยะเวลาค่อนข้างมากในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยหาทางออกของปัญหาโดยการทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองหรือควบคุมดูแลการเก็บข้อมูลอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่ต้องการและมีความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุด และเลือกวิธีการประมาณที่เชื่อว่ามีประสิทธิภาพค่อนข้างสูงด้วย อย่างไรก็ตามข้อจำกัดของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็กนั้นเมื่อเทียบกับการศึกษาหามูลค่าสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ครั้งที่ผ่านมาในประเทศไทยแล้ว จำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในครั้งนี้อยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างหรือยังมีจำนวนตัวอย่างที่มากกว่าหลายการศึกษาที่ผ่านมา

(6) ในการศึกษาหามูลค่าผลกระทบสิ่งแวดล้อมครั้งต่อไป ควรจะมีการระบุประเภทของผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง เป็นต้น